

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

О причи и причању у „Проклетој Авлији“

(Наставна јединица се реализује током два спојена школска часа.)

Уводни део првог часа:

1. Кратким излагањем о стваралаштву Ива Андрића и значају „Проклете авлије”, наставник започиње час.

Иво Андрић (1892 — 1975)

Песник, приповедач, романсијер и есејиста.

Од 1921. до 1941. године радио у дипломатској служби у Риму, Бриселу, Женеви, Букурешту, Грацу, Паризу, Мадриду и Берлину.

Од 1941. живи повучено у Београду и пише.

Добитник је Нобелове награде за књижевност 1961. године.

Прву песму објавио је 1911. године у Босанској вили.

Због политичке привржености идејама Младе Босне искусио ужас заточеништва.

Готово цео стваралачки опус посветио Босни и њеним житељима.

Његове стваралачке преокупације су историја, људске судбине, уметност и мостови. (слајд 2)

Најважнија дела: Ех Ронто (1918), Немири (1920), Приповетке: Пут Алије Ђерзелеза (1920), Приповетке I-III (1924, 1931, 1936), Нове приповетке (1948), Прича о везировом слоњу (1948), Лица (1960), Жена на камену (1962), Кућа на осами (1976). Романи: На Дрини ћуприја (1945), Травничка хроника (1945), Госпођица (1945), Проклета авлија (1954), Омер-паша Латас (1976). Медитативна проза: Знакови поред пута (1976), Свеске (1981). (слајд 3)

Главни део часа:

2. Наставник позива ученике на потпуну тишину. Започиње откуцавање часовника (у пауер поинт презентацији) које ће трајати до краја часа. У циљу постављања визуелног „рама приче“ описујемо пејзаж с почетка приповедања. На видео биму пројектујемо слику (рад ученика) којом је дочаран приказ, описан на почетку приповедања, који се види кроз прозор манастирске ћелије. (слајд 4)

Рад Кристине Шулкић

Кратком драмском интерпретацијом двају ученика стварамо атмосферу с почетка романа.

Тишина и сатови. Два ученика (фра-Мијо и фра-Растислав) у углу учионице, као за себе, „набрајају и пишују алат“:

Фра-Мијо: Једна клијешта, велика, крешевска. Једна. Пишеш?

Фра-Растислав: Пишем.

Фра-Мијо: Шрафцигер, мали, сајцијски – један.

Фра-Растислав: Један. (*Младић хуче у руке због хладноће.*)

Фра-Мијо: Шта је Распиславе, да не би ватре? Дрва да трошиш? Исти си ко онај твој покојник.

Никад није штедио. Једна клијешта – француска. Пишеш?

Фра-Растислав: Пишем...

Видео запис (слајд 5)

3. Објашњавамо знаковну повезаност двеју представа са почетка приповести - визуелне (пејзажа који се поступно преображава) и аудитивне (континуираног куцања часовника и монотоног разговора фратора, који звучи рутински и без наговештаја туге за преминулим сабратором) и њихову функцију у роману.

Ово је време приповедања, време фиктивне стварности (које се разликује од реалног времена у којем ми читамо приповест или говоримо о њој). У њему, неименовани приповедач (или писац) преноси приче које је чуо од фра-Патра.

-Уочавамо да унутар тог времена постоје други временски слојеви, а они до нас стижу захваљујући приповедању фра-Петра који има улогу древног приповедача.

(Ученике упознајем са улогом овог истог приповедача у другим Андрићевим делима: „Шала у Самсарином хану”, „У воденици”, „Труп”, „Чаши”)

4. Позивамо се на текст „О причи и причању” да бисмо увидели значај **приче**, како у контексту дела, тако и ван њега. (слајд 6)

- *Причањем се ствара илузија живота и трајања, заборавља на пролазност и одлаже смрт;*

- *оно помаже човеку да се нађе и снађе;*

- *осветљава тамне путеве и странпутице и казује нам оно што не знамо или нисмо у стању да схватимо;*

- *приповедач можда сам себи прича причу, као дете које пева у мраку да завара страх;*

- *причање нам помаже да пронађемо свој идентитет и изоштримо своје способности у процени добрих и лоших одлука;*

- *у причама је права историја човечанства и смисао историје, било да говоре о прошлости, садашњости или будућности.*

5. У сећање призивамо још један ученицима познат текст – „Ех Ponto”. Свом доживљају романа прикључујемо Андрићево лично искуство заточеништва, чиме писац престаје да буде само писац, личност богате имагинације, и постаје један од „сведока” из Проклете авлије. (Мотиве из прозе „Ех Ponto” и исказе из Андрићевог говора на додели Нобелове награде “учитаваћемо” током часа у “Проклету авлију”.)

6. Описујемо Проклету авлију: њен изглед, звуке, мирисе, небо над њом (једини чисти и светли простор чију симболику одгонетамо), њене становнике, њен дневни и ноћни живот.

7. Говоримо о ликовима :

-Централну фигуру у Авлији представља Латифага. Описујемо његов изглед, успостављамо везу између његовог понашања и надимка Карађоз. Говоримо о његовој предисторији и преображају из преступника у чувара државних интереса.

*(Гођен својим кривицама, упознавши од свих нагона најбоље нагон човека да греши, он развија и на друге примењује своју личну филозофију, уклапајући је у архетипски образац кривице и испаштања: Нема правих, сви су криви, ако су људи. Он је симбол чувара реда и закона, продужена рука власти, невидљива сенка султана и гарант његове сигурности. **Он није приповедач јер не припада свету духовности.**)*

Ученици који су добили задатак да своје импресије изражавају цртајући излажу на табли своје цртеже - Карађоза. (слајд 7)

-Међу бројним затвореницима запажамо брбљивог Заима и опрезног и у све упућеног Хаима . (слајдови 8 и 9)

-Посебну пажњу посвећујемо Ђамилу, његовом изгледу, држању, гласу, причи о њему, коју је фра-Петру испричао Хаим, и његовој опседнутости причом о Џем султану.

-Један ученик преноси нам причу о Џем султану.

Стварамо визуелне и психолошке портрете средишних личности романа, Ђамила и Џем султана и образлажемо њихово духовно двојништво. Поредимо њихов и пиščев доживљај света (позивајући се на „Ех Понто“).

Пројектујемо Ђамилов портрет по замисли једног ученика (слајд 10), а цртеже настале на часу излажемо на табли.

8. Објашњавамо да је заточеништво оваквих људи потребно власти чији су експоненти валија који мрзи књиге и Карађоз који мрзи људе. Откад је света и века постојала сила која је спутавала разум слободу духа, а њен слепи инструмент увек су били они “ штетни и по друштво и појединца опасни људи који због своје ограничености неограничено верују у своју памет, проницљивост и тачност свог суда и закључка”. (слајд 11)

-Тумачимо Андрићеве речи:

“Постоје два света, између којих нема и не може бити ни правог додира ни могућности споразума, два страшна света осуђена на вечити рат у хиљаду облика...”

(слајд 12)

Крај првог часа

Почетак другог часа:

9. У сећање призивамо текст „О причи и причању“ који смо обрађивали у првом разреду. Садржај беседе коју је Андрић одржао приликом доделе Нобелове награде поредимо са делом које обрађујемо: На примеру јунака „Проклете авлије” потврђујемо Андрићеве исказе о значају приче и приповедања, како за човечанство у целини, тако и у животу сваког човека. Одговарамо на питања: Ко, о чему, како и зашто прича у „Проклетој авлији“? (слајд 13)

Ко, о чему, како и зашто прича у Проклетој авлији?

- Прича сама Авлија својим заумним говором одашиљући дневне и ноћне пулсације свог постојања.

-Заим наметљиво прича о женама, стварајући илузију живота који нема.

-Хаим прича фра-Петру драгоцену причу о Ђамилу, разгонећи тако свој страх “као дете у мраку”.

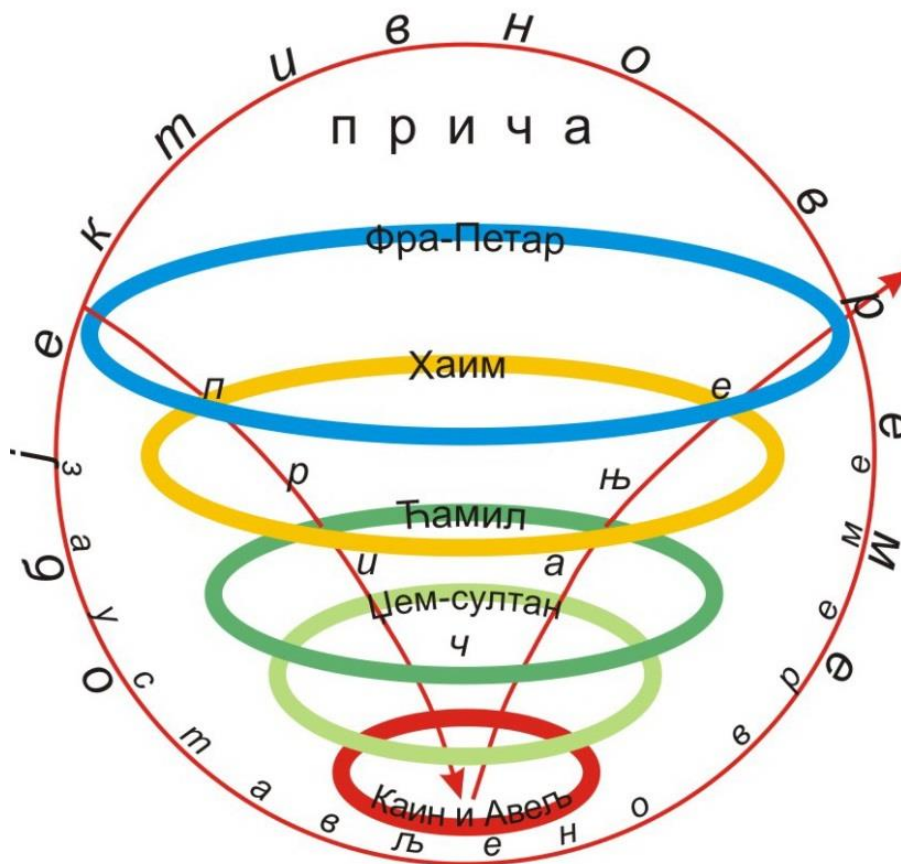
-Шапуће Ђамил (овај несвакидашњи, тихи лик од људи се ограђује ћутањем - оружјем које нам је Андрић открио у прози “Ех Понто”, у „Мосту на Жепи”). Он говори једино пред онима који умеју да слушају и разумеју његову потрагу за идентитетом у причи о Џем-султану.

-Прича фра-Петар покушавајући да свему што је чуо одгонетне скривени смисао и пренесе причу даље, као задужбину која се не сме заборавити.

На видео биму пројектујемо графички приказ структуре романа.

(слајд 14)

Графички приказ структуре романа "Проклето авлија"

Закључујемо: Свако прича причу о другом, ћутећи о себи, са засушном потребом „да се нађе и снађе”. (слајд 15)

10. Уочавамо да роман има прстенасту структуру, грађену на принципу концентричних кругова. Сваки круг приповедања представља један временски слој. Наш „времплов” помоћу којег смо путовали кроз времена и просторе је управо **приповедање** (или **причање**). Помоћу приче стигли смо из свог простора и времена све до Цариграда и 15. века, па и даље (ако узмемо у обзир Андрићево објашњење да је ово „ништа друго до древна прича о браћи крвницима“, алудирајући на Каина и Авеља, прве Адамове синове). (слајд 16)

11. Објашњавамо функцију фра-Петрових импресија пред раскошном сликом царске престонице којом завршава приповедање. У срцу те раскошне и блиставе лепоте, невидљива, пулсира својим аутономним животом једна скоро нестварна насеобина - Проклета авлија. Покушавамо да одговоримо на питање: Шта је стварност, а шта привид од та два света? Једну за другом приказујемо две слике, два лица истог света:

Слика Цариграда (слајд 17)

Слика затвора (слајд 18)

12. Изводимо закључке о значењима мотива „авлија” и истинама које човек открива у њој:

То је метафора која означава сва ограничења људских слобода, потреба, жеља. Авлија може бити сваки тоталитарни режим, свет кафкијанских, бирократских институција, свет испуњен предрасудама и поделама, трагични сукоб међу људима, мрачни простор у човеку, па и живот сам.

У ”Проклетој авлији” препознајемо и мотиве са којима смо се сретали у прози “Ех Понто”: **тамница, самоћа, страх, кривица, проблем идентитета, ћутање, жена као тајна са безброј лица, бекство из живота испуњеног болом у књиге...** Закључујемо да су то мотиви којима се Андрић непрестано враћа у својим делима.

(слајд 19)

На видео биму пројектујемо одговоре на питање шта смо научили читајући „Проклету авлију“.
(слајд 20)

Шта смо научили читајући „Проклету авлију“?:

- Авлија је метафора са више значења, а једно од њих је и сам живот.

- Човек је, мада је слободно биће, око себе створио “проклету авлију” у којој су у сталном сукобу два његова својства, два лица истог бића уплашена једно од другог.

- Људи стварају институције како би себи олакшали живот и претварају их у апаратуру која им живот угрожава.

- Страх је веома чест покретач у успостављању односа међу људима (једне нагони да нападају, друге да се бране, а треће да се окупљају и својом причом га разгоне).

- Идентитет је суштинско питање за сваког човека.

- Човек тражи истину о себи понављајући вечито исте грешке.

- У времену које куца неким својим, човеку недокучивим ритмом понавља се вечита прича о браћи-супарницима; о једнима који свет мењају рушећи га (верујући да га тиме прилагођавају себи) и другима који би да га истински упознају.

- У људској историји је све релативно; она се мења само споља; истина о човечанству коју она бележи подједнако је веродостојна као и приче које људи причају једни другима.

Закључни део часа:

12. Поново молим ученике за један минут тишине. Чујемо **сат**, на који смо причајући заборавили, а чији звук непрекидно прати слајдове у Power Поинт презентацији. Два

“фратра”, на знак наставника, настављају „попис фра-Петрове заоставштине” по свом сценарију.

Тишина. Чују се сатови. Фратри (као да нису ни прекидали свој посао) настављају попис.

Фра-Мијо: Цвикцанге – једне, швапске.

Фра-Растислав: Швапске.

Фра-Мијо: Гедоре, мале, нове – четири.

Фра-Растислав: Четири.

Фра-Мијо: Чекић, кујунџијски, стари. Пишем?

Фра-Растислав: Пишем.

Тишина, чују се сатови. Видео запис (слајд 21)

Присећамо се слике крајолика који се види да прозора фра-Петрове ћелије на почетку приповедања и питамо се шта се у међувремену променило док је приповест трајала. **Све је прекрио снег.** Равнодушна белина покрила је трагове погребца. Причу употпуњујемо сликарским приказом једне ученице на видео биму. (слајд 22)

Указујем ученицима на три важна уметничка знака: **звук часовника** - симболизује време које протиче мимо нас; **разговор два фратра** заокупљена баналним задатком опомиње нас да живот тече својим током и после нас; **снег** нам сведочи о заборау који прети да прекрије траг о нашем постојању, као што снег прекрива фра-Петров гроб.

Рад Кристине Шулкић

Шта нам слика говори?

Време и простор су глуви и слепи, а наш живот у њима ограничен. Једино људски дух не признаје границе које су нам постављене. Зато је и створио причу којом се може трајати неограничено, кроз времена и просторе. (слајд 23)

То магијско својство приче је, у свом властитом заточеништву, Андрић пронашао као спас (нишући Ex Ponto).

13. Ученици вреднују свој допринос реализацији часа попуњавајући евалуациони листић:

Листић за вредновање часа:	Наведи шта ти се допало на часу и објасни зашто.	Навиди шта ти се није допало на часу и дај предлог како би то променио/ла.
О причи и причању у Андрићевом роману „Проклета авлија“.		

Изводимо општи закључак да се читање једне књиге не завршава њеном последњом страницом,

па ученици добијају упутства за припрему следеће наставне јединице коришћењем искустава стечених на овом часу.

14. Планирање даљих активности

***Следећа наставна јединица је: Симболичко и универзално значење „Проклете авлије”.**

Ученицима дајем инструкције како да сазнања која су стекли на овом часу прошире и уопштавањем донесу закључке о бројним видовима и узроцима трајног постојања “проклете авлије” у људском друштву:

-Ко су прогонитељи, а ко прогоњени?

-Истражите древну причу о два брата коју Андрић помиње. (Легенда о Каину и Авељу.)

-Да ли се и јунаци које си упознао читајући друга дела, обухваћена школском лектиром, осећају као заточеници „проклете авлије”? Има ли нешто заједничко међу јунацима романа „Дервиш и смрт“, „Злочин и казна“, „Странац“ и драме „Чекајући Годоа“?

-Како се они сналазе и бране у животу који их спутава?

Очекујем да ће размишљати на начин приближан следећем:

Хамлет се скрива у лудилу, Ахмед Нурудин тумара кроз институције вере и закона, Раскољников се побунио и прекорачио границу, Мерсо бежи у отуђеност и равнодушност, Владимир и Естрагон су се утопили у ништавилу, а Ћамил бежи у свет књига, у туђ живот, идентификујући се са својим “братам у патњи и болу”. И људи који су међусобно потпуно различити, или временски и просторно удаљени, могу да пате и страдају на исти начин.